

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15639744>

БІБЛІОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ ГЕНДЕРНОГО БАЛАНСУ ПРОФЕСОРСЬКО-ВИКЛАДАЦЬКОГО СКЛАДУ НАУ «ХАІ» (НА ПРИКЛАДІ ОФІЦІЙНОГО САЙТУ ХАІ ТА ПРОФІЛІВ У СОЦІАЛЬНІЙ ПЛАТФОРМІ RESEARCHGATE)

Кислюк К. В., д-р культурології, професор
Національний аерокосмічний університет «Харківський
авіаційний інститут»

Схвалена Кабінетом Міністрів України наприкінці 2022 року Стратегія впровадження гендерної рівності у сфері освіти 2030 року (<https://surl.li/mmhrwy>) наголошує не тільки на необхідності забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у сфері вищої освіти. Окрему увагу привернуто до забезпечення в рамках ЗВО для жінок «вибору нестереотипної кар'єри STEM (наука, технології, інженерія, математика)».

З метою з'ясування стану справ з гендерним балансом у НАУ «ХАІ» як STEM-спрямованого закладу технічної вищої освіти було розглянуто:

- 1) представництво чоловіків і жінок серед викладачів, що забезпечують освітній процес в НАУ «ХАІ»;
- 2) питому вагу жінок серед керівників середньої ланки (завідування кафедрою);
- 3) активність жінок-викладачок НАУ «ХАІ» в популярній академічній соціальній мережі ResearchGate.

1. Визначення представництва чоловіків і жінок серед викладачів НАУ «ХАІ» та питома вага жінок серед завідувачів кафедр у цьому ЗВО здійснювалась шляхом статистичного аналізу матеріалів, викладених на офіційному сайті закладу освіти (<https://education.khai.edu>). Верифікацію отриманих відомостей було проведено завдяки врахуванню під інформацією про викладача посилання на його розклад у весняному семестрі («Графік пар»). Усього було обраховано 627 викладачів / викладачок. Це перевищує офіційну штатну чисельність професорсько-викладацького складу університету, подану у звіті ректора О. Литвинова за 2024 рік – 517 штатних

викладачів (<https://surl.li/vhyeul>). Будемо вважати, що дані на сайті ХАІ враховують сумісників і викладачів, які працюють не на повний робочий день.

Об'єктивний обрахунок представництва чоловіків і жінок серед викладачів НАУ «ХАІ» неможливий без врахування наявності в структурі НАУ «ХАІ» вельми чисельного гуманітарного факультету (7-й факультет). Тому обрахунки проводились як для всіх факультетів загалом, так і окремо для шести технічних факультетів, а також п'яти суто технічних факультетів і факультету програмної інженерії та бізнесу (6-й факультет) без кафедр, які ми не відносимо за напрямом діяльності до STEM: кафедри 601 (економіки та публічного управління) і кафедри 602 (менеджменту та бізнес-адміністрування).

Для спрощення сприйняття отриманих результатів подамо лише питому вагу жінок, задіяних в освітньому процесі НАУ «ХАІ» навесні 2025 року за кожним із описаних вище критеріїв. Приблизні дані за гендерним балансом у вищій школі по Україні загалом подаємо на основі відомостей зі Стратегії.

Таблиця 1 – питома вага жінок у професорсько-викладацькому складі НАУ «ХАІ»
(навесні 2025 року)

Українська вища школа	7 факультетів НАУ «ХАІ»	6 факультетів НАУ «ХАІ»	5 факультетів НАУ «ХАІ» + кафедра 603
Понад 50 %	39 %	34 %	30,4 %

З даних таблиці 1 добре видно, що задовільні показники гендерного балансу в професорсько-викладацькому складі НАУ «ХАІ» забезпечено об'єктивними особливостями його структури, а не цілеспрямованою політикою на рівні університету.

Проте в розрізі всіх факультетів гендерний баланс професорсько-викладацького складу НАУ «ХАІ» виглядає більш урівноваженим, адже на трьох факультетах із семи (у

тому числі одному – однозначно STEM-профілю) наявний або паритет, або перевага жінок серед викладачів (рисунок 1).

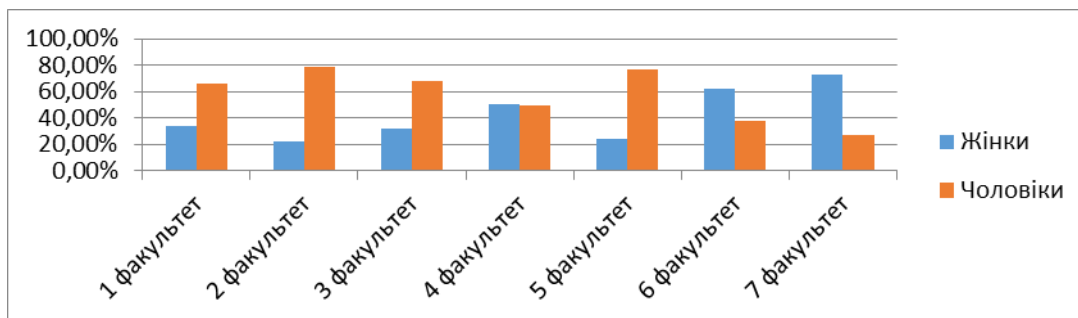

Рисунок 1 – Гендерний баланс по факультетах НАУ «ХАІ»

2. Результати обрахунку представництва жінок серед завідувачів кафедр за критеріями, вже застосованими нами для встановлення гендерного балансу в професорсько-викладацькому контингенті НАУ «ХАІ», подаємо у таблиці 2.

Таблиця 2 – питома вага жінок серед завідувачів кафедрами НАУ «ХАІ» (навесні 2025 року)

7 факультетів НАУ «ХАІ»	6 факультетів НАУ «ХАІ»	5 факультетів НАУ «ХАІ» + кафедра 603
42,1 %	28,9 %	23,7 %

Отримані результати однозначно корелюють із загальною тенденцією зменшення частки жінок у сфері освіти із кар'єрним зростанням, коли, наприклад, за наведеними у згадуваній Стратегії даними, 83,3 % міністрів освіти України за період незалежності та 90 % ректорів ЗВО є чоловіками. Так само, як і в разі з гендерними балансом професорсько-викладацького складу НАУ «ХАІ», задовільні показники забезпечуються наявністю в структурі університету 9 кафедр не-STEM профілю, 7 з яких очолюють жінки.

Разом із цим, наш аналіз показав зв'язок гендерного балансу із завідуванням кафедрою жінками. Для 9 кафедр STEM-спрямування, очолюваних жінками, він склав для професорсько-викладацького контингенту цих кафедр

52,3 / 47,7 % на користь жінок, що більш ніж у півтора раза перевищує показник для всього професорського-викладацького складу тих підрозділів, до якого входять ці кафедри. Для факультету ракетно-космічної техніки (4-й факультет), де половину кафедр очолюють жінки, мало того що серед викладачів кафедр жінки, як правило, складають більшість (від 50 до 66,6 % контингенту), так і гендерний баланс виявився помітно зсунутий на користь жінок порівняно з університетом загалом (50,6 % жінок / 49,4 % чоловіків). Зіставними та вищими в університеті є лише гендерні баланси на гуманітарному факультеті (7-й факультет) загалом та його кафедрах (92,5 % жінок на кафедрі 707, наприклад).

3. Досить несподіваними виявились дані щодо представництва жінок і чоловіків, які працюють у НАУ «ХАІ», в академічній соціальній мережі ResearchGate. Автоматична аналітика цієї мережі видає за запитом НАУ «ХАІ» 731 результат (<https://surl.lu/srytny>). Станом на лютий 2025 року, коли ця мережа була предметом іншого нашого дослідження, наведена кількість зросла на 16 профілів. Це означає, що RG продовжує активно використовуватись колегами з ХАІ у науковій комунікації. У процесі ручного перегляду з'ясувалось, що активними є лише 400 профілів (у яких завантажено бодай одну авторську публікацію). Серед авторів профілів відзначились не тільки викладачі, але й аспіранти та навіть здобувачі вищої освіти НАУ «ХАІ». Однак їхня кількість виявилась у межах статистичної похибки і на остаточні результати суттєво вплинути не могла. Інший фактор – чи працюють дотепер автори профілів, які позначили НАУ «ХАІ» своїм основним місцем роботи у профілі, в університеті. Це питання ми залишили без верифікації. Зрештою кількість жіночих профілів склала 106, або 26,5 % від їх загальної кількості. Серед жіночих профілів НАУ «ХАІ» ми зафіксували лише 6 професорських.

Отримані дані не узгоджуються з добре відомим стереотипом про вищу активність жінок у соціальних мережах через їх вищу від природи соціальну комунікабельність. Питома вага представництва жінок в академічній соціальній мережі, нижча за їх питому вагу в професорсько-

викладацькому контингенті НАУ «ХАІ», може гіпотетично доводити збереження патріархальних архетипів в українському академічному середовищі, які не дають жінкам активніше за чоловіків просувати сучасними засобами власну кар'єру у вищій школі.

Зіставлення отриманих нами результатів статистичних підрахунків щодо представництва чоловіків і жінок серед викладачів НАУ «ХАІ», питомої ваги жінок серед завідувачів кафедр та активності жінок-викладачок НАУ «ХАІ» в академічній соціальній мережі ResearchGate дає змогу дійти висновку, що забезпечення гендерного балансу в цьому закладі вищої освіти забезпечується в основному приватною кадровою політикою жінок, які очолюють кафедри, незалежно гуманітарного чи STEM-профілю.